

S.39@
6/5.

indexed S.31.
short historical episodes and
customs of Basutoland Basuto.

M.L. Maile.

K 31/5.

pp. 1-6.

046

1. Kepelo ea bafu.

1/6

Basotho ba ne ba epela bafu ba bona ba ba phuthile ka mokhahla 'me ba fihle ba Kokomatsoe ka hara lebitla ba talimile bochabela.

Morena Libe, moholoane oa Mokhachane ka ho qenehela mokhoa oo oa kepelo a etsa ntoa e kholo le lihlopa tse mpe ho baruti ha morali oa hae a ne a bolokoa a kentsoe lekeseng. A loana haholo le ho rohakana hoo a bileng a tlangoa matsoho a hatelloa fatse tseleng 'me tsebeletso ea kepelo ea phethoa a le sieo.

2. Lintoa - Bahale le makoala.

(i) Ha Ntoa ea Seqiti 1865 e e-ea ho feleng, ho ka thoe e se e felile, ho ile ha eba le lekhoa le leng le neng le palama pere e phatsoa le neng le tsoenya Basotho mane Mohokare haufi le Kolo. Monna eo ka baka la 'mala oa pere ea hae o ne a se a bile a bitsoa Maphatsoe. One a nanarela Basotho masimong, matsemeng, a ba nehella ka pere 'me a ba bolaea.

Ka mohlomong a khaoletsa sehlopha seo ho neng ho le monna ea bitsoang. Ntsokoane o ne a se a itokisitae 'me a ikemiselitse ho phela le ho shoa. Hang ha ba teana Maphatsoe a qala mokhoa oa hae oa mehla empa ha ba ntse ba nehellana joalo Ntsokoane a thunya Maphatsoe a shoa. Ntsokoane a namolela Basotho ba Mohokare joalo.

(ii) Morena Maama, mora Letsie le eena a bolaea lekhoa/ le leng le neng le tsoile monaila joaleka Coliathe. Ke mane thoteng ea ha Sepechele haufi le Mafeteng. Ke ka selemo sa 1880. Lekhoa lena le neng le kaletse pere e putsoa la tloba Mokhoping oa ba habo lona ka khopolo ea ho ea phephetsa Basotho. Eaba Morena Maama, leha ntatae

- Letsie -

2

Letsie a ne a tsohile o tloha hara batho ba hae 'me a hana ha ba mo latela. Ha ba atamelana le lekhoa lena ba nehellane 'me lekhoa le metsa ka pistolo la mpa la mo fosa. Eitse ha ba Coetse ba tlilo kopana Maama a le betsa pele 'me a le nepa, la oela fatse le shale. Basotho ba namoleloa tsatsing leo.

(iii) Monna Moholo e mong oa Mokoena ea bitsoang Sekoala o kile a thungoa ha sehloho ntoeng ea 1865. O ne a ahile moo e leng ha Morena Mojela Letsie kajeno.

E ne e se e le motho ea holileng ea ke keng a tseba ho 'na a baleha le ba bacha. A ipata ka tlung eo ho neng ho hlahletsoe linku ka ho eona. Makhoa a fihla a chesa ntlo eo hammoho le matlo a mang. Monna moholo a tsoa ka lenyele ha a utloa mollo 'me a theosa phulana ba sa 'mone hobane mofero o ne o le moholo haholo. Ha a se a le mane phulaneng ntjanyana ea hae ea borakinyana ea 'na ea boholo. A leka ho e hatella empa ea mo hlola.

Makhoa a lemoha hore motho o teng moo 'me a ea teng. Ha a fihla e thunya motho enoa. O ne a thiba likulo ka matsoho a ntse a re: Asseblief baas, Khomo li Baroeng (makhoeng). Makhoa a mo siea moo a kholoa hore o shoele anthe che. / Hamorao a tsoha 'me a nkeloa mane Patisi ho baruti ba ileng ba mo oka hantle a ba a fola.

(iv) Makhoa ao ha a tloha ho Sekoala ke ha a leba 'n'ga Wepener. Ho ne ho le basali ba habo Sekoala ba balehang 'me ba ntse ba betsoa ka litholoana ke Makhoa ao. Ha ba tsela khohloana ea ha khotha ba fumana eena monna moholo Khothu a kentse maoto ka hara letsa a emetse ho itihela ha Makhoa a hlaha. Monna moholo e ne e le lekoala. Ke ha a rohaka basali bana a re ba tla 'molaise Makhoa. Le bona

ba mo soma ka bokoala ba hae.

(v) Lekoala le leng la monna ka eona ntoa eo ea Seqiti ke le ileng la utluoa le ntse le hoeletsa 'm'a lona le le qhoeng ea Thaba Telle le re: "He 'm'e ee!" 'M'ae a re: "Oee!" Ebe monna eo o re: "U sale u bona bana bao ba ka. Ha ke tsebe kapa ke ea kolo Kapa ke ea Masite." Ebe 'm'ae o re: "E".

Motsotsoana a ba a hlaha hape a re: "He, he, 'm'e ee!" 'M'ae a re: "Oee!" A re: "U sale u bone bana bao ba ka. Ha ke tsebe kapa ke ea Kolo kapa ke ea Masite." Monna eo a ipha mosebetsi oo tsatsi lohle.

4 (vi) Basotho ba ne ba e-na le mokhoa oa ho hulanyetsa lisa tsa bona. Ba loha thapo e telele e sebetsoang ka lihlare. Thapo ena e neoa morumuoa ea tla ea potoloha liahelo tsa ba lireng a ntse a e hulanya. O e hulanya joalo a be a e'o kena ho bahabo. Ka le hlahlamang ba lireng ba se ba sala mohlala oa Khoele eo Mosao 'me ba bolaoa habonolo ke ba ba hulanyelitseng. Ho bile joalo habonolo ke ba ba hulanyelitseng. Ho bile joalo le mohla ntoa ea Sepechele mohle Basotho ba bolaeang Makhooa a mangata.

5

4. Boloi ba Sesotho.

(i) Tlali-mothoana ke boloi bo atileng hara Basotho. Ho bolelos hore ho ile ha tloha monna e mong lihlabeng tsa Matsieng a palame lekau a e-ea koana metebong, maloting ka morero oa ho ea bolaea balisana teng. Ha a fihla a ba hlatha ka selepe, ha phela a le mong feela ea ileng a tsebisa batho litaba tsena. Ho hlatha ha hae ho emela ha le benya. Ha le re nyeli o kena ka selepe a hlathe joalo.

(ii) Tlali-mothoana e 'ngoe e kileng ea tsejoe Lesotho ke e ileng ea fihla motseng oa Morena Seeiso Letsie. Ea kena lapeng la motho ea fumana a le sieo eaba e khoebotsa lefatsa la sefate se entseng marulelo a ntlo. Eitse ha le benya la bobeli ea kena lapeng leo motho eane eo e tsoang ho khoebotsa thupa ha hae, a leng ho lona. Eaba e fihla e mo hlaba ka cona thupa eo petung la molala. Ha hoa ka ha tsejoe hore na tlali-mothoana ea mohlang oo e ne e le mang.

(iii) Mane ha Morena Api Lerotholi banna ba babeli ba nehellana maru. E mong a cheha leru leo ka lihlae, a le lalla 'me eitse nakong eo le reng le tla mo otlala ka eona a le bata la oela fatse/e le nonyana ea tonanahali e kalo ka lenong le 'mala o tsoana le oa lona. E ne e tlabohile mapheo le setono. Ea petlekoa 'me ea tlisoa moreneng ha Api.

(iv) Mane mose ho noka ea Makhaleng ho kile ha hloka hala mosali e mong. Ereka ha ho thoe Basotho ba tsuba ho tsosa motho ho mo etsa Sethotsela se mangetse-ngetse, mosali eo le eena ba mo tsosa. Ona bonoa ke ba 'monang likhohlong tseo tsa maloti 'me a bile a ntse a bua.

6

Lebitla la Basotho la le ka robala le chekiloe empa motho a sa bolokoa eba le tla lebeloa ke banna bosiu bohle hore ho se be ea ka le loeang 'me a tsoha a tsosa mofu sethotsela.

(v) Ho hong ho Basotho ba loeang ka hona ke ho bitsoang Thokolosi. Eka ha e bonoe ke bohle ha e se ke ea e neheletsoeng feela. Mohlomong le eena ha a e bone. Motsaneng o mong oa metsana ea ha Morena Mojela Letsie e kile ea khathatsa haholo lapeng la motho. Ba batla ngaka. Ene e re ha ngaka ena e ntse e khokhothela lithakhisa e be e ntse e li ntsa. Ea tsoenya hampe moo ho bileng ha rongoa Mangosa a Morena ho tla bona se etsahalang. Ha mangosa ana a ntse a re a a bua ebe e le moo e a betsang. / Ka majoe a ba a baleha ho se seo ba ka se etsang. Tsena li ne li etsahala motsihare.

(vi) Morena Moshoeshoe, Morena ea bohlae o ne a sa lumele ha baloi ba bolaoa kapa ba lelekoa O ne a re ba tlesoe ho eena, ha hae motseng. Ka 'ng'a e 'ngoe o ne a sa kholoe hore batho bohle bao ho thoeng ba loea ba fela ba loea. O ne a sa kholisoe hakakang ke litaola.

Ka mohlomong, ha a ne a rata ho kholisa ntatae le batho ba hae hore ba se ke ba bea tsepo ea bona litaoleng, a seha thebe ea hae eaba oa e beha tulong tsa eona. Ka le hlahlamang a e nka a e supisa ntatae a imakalitse hore na e sehiloa ke mang. Ntatae a bokella lingaka tsohle tsa hae 'me tsa supa motho e mong eo li neng li re ke eena ea loeang ngoana morena. Motho eo a lokela ho ea bolaoa. Eaba moo Moshoeshoe a hlahelang a halefile haholo, a bolella ntatae le sehaba hore Ketso eo e entsoe ke eena e seng motho eo. Ka hoo a bontsa hore tsepo e Kholohali ea baloi e ntse e se 'nete empa e le Ketselletso.

8.

5. Kamohelo ea Baeti.

E ne e ka molao hara Basotho hore moeti a amoheloe hantle, a baballoe, a fepuoe. Banna ba ne ba fihlela khotla, anthe basali ba ne ba fihlela malapeng.

Moeti oa Mosali o fua Mafure mantsiboea hore a itlotse. Ha a e-na le ngoana e monyenyane 'me eba lapeng leo ngoana e monyenyane o teng, e ne e ba ba tla pepisanoa e le hore ba tloaelane, e mong a tle a se ke a imela e mong. Le teng ha ho ne ho bonoa hore lenaka la e mong le imetse e mong e ne e ba ea naka le boima o Khoathela ea fokolang o mo thaleha (ngoana) ka lona.

Ka mohlomong monna oa moeti a fihla motseng ka Shoalane. A kopa boroko eaba ba mo latolela ka hore sebaka ha se eo. Eaba ke mo a rolang thotoana ea hae eba o kena le bona tlung. Ba hloloa ho mo leleka leha ba ne ba ratile hobane o ne a ka 'na a tseka le bona.

end s 39